

ZBIGNIEW KURCZ

# Mniejszość polska na Wileńszczyźnie

Studium socjologiczne

Wrocław 2005

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

# Spis treści

|                                                                                                                                                                |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Wstęp . . . . .                                                                                                                                                | 7   |
| Rozdział I. Założenia teoretyczno-metodologiczne . . . . .                                                                                                     | 11  |
| 1. Etniczność i nacjonalizm na pograniczu . . . . .                                                                                                            | 11  |
| 2. Konflikt etniczny . . . . .                                                                                                                                 | 32  |
| 3. O potrzebie wielu teorii . . . . .                                                                                                                          | 43  |
| 4. Kolonializm wewnętrzny . . . . .                                                                                                                            | 50  |
| 5. Metody badań własnych . . . . .                                                                                                                             | 59  |
| Rozdział II. Polska dominacja i litewskie odrodzenie . . . . .                                                                                                 | 77  |
| 1. Polskie czyny – polskie winy . . . . .                                                                                                                      | 77  |
| 2. Wieloetapowe litewskie odrodzenie narodowe . . . . .                                                                                                        | 90  |
| 3. Różne konteksty nacjonalizmu . . . . .                                                                                                                      | 109 |
| Rozdział III. Niepodległość Litwy a polska autonomia . . . . .                                                                                                 | 125 |
| 1. Mniejszość polska wobec niepodległości Litwy . . . . .                                                                                                      | 125 |
| 2. Stosunek władz litewskich do autonomii polskiej mniejszości . . . . .                                                                                       | 146 |
| Rozdział IV. Polacy na Wileńszczyźnie . . . . .                                                                                                                | 168 |
| 1. W świetle statystyk . . . . .                                                                                                                               | 168 |
| 2. W litewskich badaniach . . . . .                                                                                                                            | 177 |
| 3. W procesie transformacji . . . . .                                                                                                                          | 187 |
| 4. W różnych kontekstach zmagania o polskość . . . . .                                                                                                         | 201 |
| Rozdział V. Mniejszość polska jako sprawca i ofiara zagrożenia . . . . .                                                                                       | 221 |
| 1. Przebudzenie etniczne i oczekiwania polskiej mniejszości . . . . .                                                                                          | 221 |
| 2. Mniejszość polska w sytuacji zagrożenia . . . . .                                                                                                           | 240 |
| Rozdział VI. Litewskie rugi ziemskie . . . . .                                                                                                                 | 256 |
| 1. W świetle prawa i statystyki . . . . .                                                                                                                      | 256 |
| 2. Przydział, przenoszenie i bezprawna sprzedaż ziemi jako wywłaszczanie . . . . .                                                                             | 264 |
| 3. Inne okoliczności i metody w walce z własnością polskiej mniejszości . . . . .                                                                              | 275 |
| 4. Narodowe i stanowe oblicze rugów . . . . .                                                                                                                  | 284 |
| Rozdział VII. Język polski i polska oświata . . . . .                                                                                                          | 295 |
| 1. Możliwości korzystania z języka polskiego . . . . .                                                                                                         | 295 |
| 2. Problemy i osiągnięcia polskiego szkolnictwa . . . . .                                                                                                      | 315 |
| Rozdział VIII. Kontrowersje wokół Armii Krajowej, wielkiego Wilna i wielkiego powiatu wileńskiego jako przykłady sprzeczności na tle narodowościowym . . . . . | 336 |
| 1. Armia Krajowa w pamięci społecznej Polaków i Litwinów . . . . .                                                                                             | 336 |
| 2. Wielkie Wilno i wielki powiat wileński a prawa mniejszości . . . . .                                                                                        | 354 |

|                                                                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział IX. Mniejszość polska w okowach giedroyciowskiego mitu, europejskiego paradygmatu i wewnętrznych waśni . . . . . | 376 |
| 1. Wschodni mit Jerzego Giedroycia . . . . .                                                                              | 376 |
| 2. Europejski paradygmat w ujmowaniu mniejszości – założenia i skutki . . . . .                                           | 394 |
| 3. Wewnętrzne waśnie . . . . .                                                                                            | 413 |
| Zakończenie . . . . .                                                                                                     | 429 |
| Bibliografia . . . . .                                                                                                    | 432 |
| Summary . . . . .                                                                                                         | 443 |
| Zusammenfassung . . . . .                                                                                                 | 451 |
| Indeks nazwisk . . . . .                                                                                                  | 460 |